

RAZBOJNIŠTVO I RAZBOJNIČKA KRAĐA – KRIVIČNOPRAVNI I KRIMINALISTIČKI ASPEKT

REZIME: Ovim radom je analiziran pojam i karakteristike krivičnog dela razbojništva i razbojničke krađe sa posebnim naglaskom na statističke podatke za period od 2004. godine do 2011. godine. Analizom smo obuhvatili strukturu prijavljenih i otkrivenih krivičnih dela učinjenih od strane punoletnih i maloletnih lica. Takođe su obrađeni načini izvršenja krivičnih dela, kao i načini saznanja i otkrivanje učinilaca krivičnih dela razbojništva i razbojničke krađe. Naglasili smo i sličnost ova dva krivična dela jer oba predstavljaju složeno krivično delo, ali ukazali smo i na različitost koja se ogleda u redosledu preduzimanja radnje od strane učinioca krivičnog dela.

Ključne reči: razbojništvo, razbojnička krađa, analiza i izvršenje krivičnog dela

Uvodna razmatranja

Krivična dela protiv imovine predstavljaju krivična dela u kojima je pričinjena određena imovinska šteta. Za neka krivična dela iz ove grupe krivičnih dela obeležje je da učinilac ima nameru da oduzme tuđu pokretnu stvar i da njenim prisvajanjem sebi ili drugom licu pribavi protivpravnu imovinsku korist dok za druga krivična dela potrebno je da postoji šteta. Krivična dela protiv imovine propisana su Krivičnim zakonikom Republike Srbije u glavi dvadesetjedan¹ i to su: krađa (čl. 203), teška krađa (čl. 204), razbojnička krađa (čl. 205), razbojništvo (čl. 206), utaja (čl. 207), prevara (čl. 208), prevara u osiguranju (čl. 208a), dogovaranje ishoda takmičenja (čl. 208b), neosnovano

* Asistent na krivičnopravnoj katedri na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, e-mail: nbingulac@pravni-fakultet.info

¹ Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 – ispr., 107/05 – ispr., 72/09, 111/09 i 121/12

dobijanje i korišćenje kredita i druge pogodnosti (čl. 209), sitna krađa, utaja i prevara (čl. 210), uništenje i oštećenje tuđe stvari (čl. 212), neovlašćeno korišćenje tuđeg vozila (čl. 213), iznuda (čl. 214), ucena (čl. 215), zloupotreba poverenja (čl. 216), zelenaštvo (čl. 217), protivpravno zauzimanje zemljišta (čl. 218), protivpravno useljenje (čl. 219), građenje bez građevinske dozvole (čl. 219a), priključenje objekata koji je izgrađen bez građevinske dozvole (čl. 219b), oštećenje tuđih prava (čl. 220), prikrivanje (čl. 221) i neovlašćeno iznošenje kulturnog dobra u inostranstvo (čl. 221a).

Pojam i karakteristika krivičnog dela razbojništva i razbojničke krađe

Krivična dela razbojništva i razbojničke krađe iako spadaju u grupu krivičnih dela protiv imovine ipak imaju određenu specifičnost a to je da postoji element sile ili pretnje. Cilj upotrebe sile ili pretnje predstavlja savlađivanje lica ili sprečavanje otpora.² Sličnost ova dva krivična dela je i u tome što oba predstavljaju složeno krivično delo, odnosno oba sadrže elemente krivičnog dela krađe (čl. 203) i krivičnog dela prinude (čl. 135). Potrebno je naglasiti da kod ova dva krivična dela specifičnost nije u imovinskoj šteti odnosno u protivpravnom prisvajanju pokretne stvari već u ponašanju izvršioca krivičnog dela koji koristi prinudu, odnosno silu ili pretnju, na život ili telo sa ciljem da oduzme ili zadrži protivpravno prisvojenu stvar³.

Karakteristika razbojništva se ogleda u tome što se upotrebom sile protiv nekog lica ili pretnjom da će se neposredno napasti na život ili telo, oduzme tuđa pokretna stvar u nameri da prisvajanjem iste, sebi ili drugom, pribavi protivpravna imovinska korist. Ako je ovo krivično delo učinjeno od strane grupe ili je nekom licu, umišljajem, nanesena teška telesna povreda ili ako vrednost oduzetih stvari prelazi iznos od milion i petsto hiljada dinara ili ako je ovo delo učinjeno od strane organizovane kriminalne grupe, onda predstavlja kvalifikovani, odnosno, teži oblik ovog dela. Pomento krivično delo može biti izvršeno samo sa umišljajem i sa namerom pribavljanja protivpravne imovinske koristi za sebe ili drugo lice, a izvršilac može da bude svako lice.⁴

Karakteristika razbojničke krađe se ogleda u tome da se lice koje je zatečeno na delu krađe, u nameri da ukradenu stvar zadrži, upotrebi silu protiv nekog lica ili pretnju da će neposredno napasti na život ili telo. Kvalifikovani,

² Marković, M., Pavlović Z., Stanojević P., (2009). Ubistvo pri izvršenju krivičnog dela razbojništva i razbojničke krađe. *Pravo – teorija i praksa* 26 (7–8), str. 36.

³ Knežić B., Jovanović S., (2003). Razbojništva i razbojničke krađe. *Temida* 6, (3), str. 13.

⁴ Ignjatović A., (2007). Krivično pravo – posebni deo, Novi Sad, Privredna akademija str. 78.

odnosno, teži oblik ovog dela, predstavlja vrednost ukradenih stvari, ako prelazi iznos od milion i petsto hiljada dinara, ako je delo učinjeno od strane grupe ili ako je nekom licu sa umišljajem nanescena teška telesna povreda ili ako je delo učinjeno od strane organizovane kriminalne grupe. Prinuda ne mora biti uperena samo prema vlasniku stvari već je to moguće i prema nekom drugom licu koje je u državi te stvari. Pretnja kao vid prinude mora biti ostvariva, odnosno da izgleda da je ostvariva⁵. Kao primer možemo navesti pretnju gumenim nožem koji deluje kao pravi ili praznim oružjem što lice kojem se pretnja ne zna i shvata pretnju kao ozbiljnu i ostvarivu. Pomenuto krivično delo može biti izvršeno samo sa umišljajem i sa namerom pribavljanja protivpravne imovinske koristi za sebe ili drugo lice, a izvršilac može da bude svako lice⁶.

Do sada smo ukazali na sličnosti ova dva krivična dela, pa je potrebno naznačiti i konkretne razlike. Razbojnička krađa sadrži sve elemente krivičnog dela razbojništva ali sa postojanjem razlike u redosledu preduzimanja radnji od strane učinioca krivičnog dela. Kod krivičnog dela razbojničke krađe učinilac primenjuje silu ili pretnju prema licu da će neposredno napasti na život ili telo u nameri da ukradenu stvar zadrži, dok kod krivičnog dela razbojništva učinilac primenjuje silu ili pretnju prema licu da će neposredno napasti na život ili telo u nameri da oduzme tuđu pokretnu stvar.

Načini izvršenja krivičnih dela

Jedno od obeležja ovih krivičnih dela je i sam način izvršenja dela a to je već pomenuta sila ili pretnja. Sila koja je karakteristična za krivična dela razbojništva i razbojničke krađe je upotreba fizičke sile ili neke mehaničke sile dok se za pretnju uglavnom koriste razna oruđa pa čak i vatrena oružja a u nekim slučajevima i upotreba istih što može rezultirati teškim telesnim povredama ili čak dovesti i do smrtnih posledica. Kada upotreba sile, odnosno upotreba oruđa i vatrenog oružja, dovede do smrtnih posledica, odnosno do ubistva pri razbojništvu ili razbojničkoj krađi onda to predstavlja složeno krivično delo koje se sastoji iz krivičnog dela ubistva i krivičnog dela razbojništva ili razbojničke krađe⁷.

Učinioci pomenutih krivičnih dela pre izvršenja krivičnog dela obično vrše detaljne pripremne radnje. Te radnje prvenstveno obuhvataju određivanje objekta napada, nakon čega usleđuje prikupljanje neophodnih saznanja o objektu

⁵ Ibid., str. 77.

⁶ Ibid.

⁷ Marković M., Pavlović Z., Stanojević P. op. cit. str. 36.

napada kao i planiranje samog napada. Pod planiranjem napada, podrazumeva se način dolaska do objekta napada ali i način odlaska od njega. Pribavljaju se podaci o objektu napada kao što su mesto objekta, prilazni putevi i alternativni putevi. Ako se radi o poslovnim prostorijama ili stambenim, a to su najčešće banke, pošte, menjačnice, benzinske pumpe, ugostiteljski objekti, stambeni objekti i sl., pribavljaju se nacrti ili se prave skice rasporeda prostorija. Posebno se obraća pažnja na vrata, prozore, ventilacione otvore, postojanje fizičkog i tehničkog obezbeđenja i način obezbeđivanja objekta alarmnim sistemima, čeličnim vratima, zaštitnim rešetkama na ulaznim vratima i prozorima, mesta gde se nalazi sef ili čelična kasa ili druge vrednosti čijim prisvajanjem učinioči žele da pribave protivpravnu imovinsku korist. Pripreme takođe obuhvataju pribavljanje ili pravljenje pogodnih mehaničkih sredstava potrebnih za izvršenje krivičnog dela. Ako je objekt napada neko fizičko lice, najčešće su to poštari, poslovođe u prodavnicama, prodavci, taksisti ali i imućniji građani, pripremne radnje se ne razlikuju znatno od već pomenutih. Pribavljaju se podaci o objektu napada odnosno o licu kao što su uobičajno kretanje lica ali i neke karakteristične radnje koje lice obavlja u određeno vreme. Pribavljaju se sredstava za maskiranje i pogodna sredstava koja su potrebna za primenu sile ili pretnje kao što su oruđa i oružja, nakon čega usleđuje planiranje samog napada radi oduzimanja vrednosti kojima učinioči žele da pribave protivpravnu imovinsku korist.

Analiza postojeće situacije

Na osnovu podataka Republičnog zavoda za statistiku, možemo uvideti da najviše krivičnih dela u periodu od 2004. godine do 2011. godine⁸ čine krivična dela protiv imovine. U nešto ranijim periodima na osnovu statističkih podataka vidimo da krivična dela protiv imovine dostižu čak i 70% u 2002. godini u strukturi prijavljenih i otkrivenih krivičnih dela. Tokom 2011. godine, od strane punoletnih učinilaca, najviše učinjenih krivičnih dela je bilo protiv imovine i to čak 6825, a slede krivična dela protiv bezbednosti javnog saobraćaja 3693 i krivična dela protiv života i tela sa 2319 učinilaca. Kada je reč o maloletnim učiniocima, tokom 2011. godine, najviše učinjenih krivična dela bilo je protiv imovine i to 1305, a slede krivična dela protiv života i tela sa 289 učinioča⁹. Za krivično delo razbojništva broj prijavljenih punoletnih lica varira između 1924 i 3461 po godini za pomenuti period što predstavlja

⁸ U vreme pisanja ovog rada, Republički zavod za statistiku nije objavio podatke za 2012. godinu.

⁹ Republički zavod za statistiku (19.01.2013.). Statistički godišnjak Republike Srbije – Pravosuđe 2012. Preuzeto sa: http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/00/82/29/19_Pravosuđe_i_izbori.pdf

u procentima od 2,2% do 3,7% od ukupnog broja izvršenih krivičnih dela za određenu godinu¹⁰. Preciziraćemo šta predstavlja pojam prijavljena punoletna lica. Pod punoletnim učiniocem krivičnog dela podrazumevamo svako lice koje je u vreme izvršenja krivičnog dela imalo navršenih 18 godina a krivično delo je izvršilo kao izvršilac, saizvršilac, podstrekač ili pomagač. Pojam prijavljenog lica odnosi se na punoletnog učinioca krivičnog dela protiv koga je postupak po krivičnoj prijavi ili prethodni postupak završen odlukom da je prijava odbačena, prekinuta istraga, obustavljena istraga ili podneta optužnica ili optužni predlog ako se radi o skraćenom postupku.

Za period od 2004. godine do 2011. godine možemo da uvidimo da je znatno manji broj osuđenih punoletnih lica nego što je bio slučaj sa prijavljenim punoletnim licima. Za krivično delo razbojništva, za pomenuti period, broj osuđenih punoletnih lica varira između 492 i 665 po godini što predstavlja u procentima od 1,4% do 2,5% od ukupnog broja izvršenih krivičnih dela¹¹. Pod pojmom osuđenog punoletnog lica podrazumevamo svako punoletno lice koje je proglašeno krivim i prema kome je izrečena krivična sankcija odnosno kazna, mera bezbednosti, mere upozorenja, vaspitna mera, uslovna osuda i ako je lice proglašeno krivim ali je oslobođeno od kazne.

Analizom stanja uviđa se da bi trebalo odrediti mere i aktivnosti radi prevencije krivičnih dela protiv imovine i kriminala sa elementom nasilja. Glavni razlozi javljanja, ovog vida kriminala u Srbiji, smatraju se društvena, ekonomska i politička kriza, kriza sistema vrednosti, unutrašnje migracije stanovništva u veće – gradske sredine, smanjeni životni standard, nezaposlenost i doskorašnje ratno okruženje. Kao glavni faktori rizika za buduće izvršenje krivičnih dela smatraju se poremećeni porodični odnosi prvenstveno zlostavljanje i zanemarivanje; viktimizacija nasiljem u porodici i zajednici; indentifikovanje sa licima nasilničkog karaktera putem medija, iz porodice ili iz zajednice; pripadnost delikventnim grupama; korišćenje psihoaktivnih supstanci i sl.

Na osnovu dosadašnjih poznatih učinilaca krivičnog dela razbojništva i razbojničke krađe praksa ukazuje i na karakteristike samog učinioca krivičnih dela i to su najčešće mlađi muškarci eventualno srednjih godina. Često su bez stalnog zaposlenja i izvora prihoda a često su i korisnici psihoaktivnih

¹⁰ Sistematički prikaz možete pogledati kod Republičkog zavoda za statistiku (20.01.2013.) Preuzeto sa: <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Public/ReportResultView.aspx?rptKey=indId%3d140203IND02%2635%3d6%2658%3d0%2c13113%2c13121%2c13122%2c18178%2c19193%2c19194%2c19195%2c21203%2c21206%2c34388%262%3d%23all%23%266%3d1%2c2%26sAreaId%3d140203%26dType%3dName%26lType%3dSerbianCyrillic>

¹¹ Ibid.

supstanci. Kod pomenutih krivičnih dela, žene se više javljaju kao saizvršiloci, podstrekači ili pomagači a znatno manje kao izvršioci. One najčešće pomažu prilikom tipovanja i odabira a ponekad i namamljivanja lica. Na osnovu broja učinilaca krivičnog dela razbojništva na području Republike Srbije, prema polu, možemo zaključiti da u periodu od 1994. godine pa do 2001. godine najveći broj izvršilaca krivičnog dela razbojništva čine muškarci sa 97% odnosno 7188 izvršilaca, dok je izvršilaca ženskog pola bilo 224, što predstavlja 3% od ukupnog broja¹². Trebalo bi pomenuti da se u poslednje vreme starosna granica, za učinioce ovih krivičnih dela sve više snižava, tako da je sve više učinilaca koja su mlađa punoletna lica, pa čak i stariji maloletnici. U nedostatku preciznih statističkih podataka, za vremenski period koji obrađujemo, prikazaćemo pomenuto stanje za period od 1988. godine pa do 2000. godine na osnovu kojih se uviđa da od ukupnog broja izvršilaca 27% su mlađa punoletna lica, 13% su stariji maloletnici, 4% su mlađi maloletnici i 1% su deca odnosno lica mlađa od 14 godina¹³.

Učinioci krivičnih dela razbojništva i razbojničke krađe najčešće oduzimaju ili prisvajaju imovinska dobra, jer kao što je već navedeno pomenuta dela spadaju u krivična dela protiv imovine te je njihov zaštitni objekt imovina koja pripada nekom pravnom ili fizičkom licu. U nameri pribavljanja protivpravne imovinske koristi za sebe ili drugo lice učinioci krivičnih dela oduzimaju ili prisvajaju najčešće novac, platne i kreditne kartice, zlato, mobilne telefone, bicikle i sl. Razbojništvo i razbojnička krađa predstavljaju najteža krivična dela iz grupe krivičnih dela protiv imovine jer predstavljaju veliku društvenu opasnost, što smo pokazali na osnovu statističkih podataka o broju učinilaca krivičnih dela, ali tako i zbog sve okrutnijeg i brutalnijeg izvršenja krivičnog dela a često uz korišćenje oružja i oruđa. Često se koriste određene okolnosti kao što su noć ili slabija vidljivost kada presreću pojedince ili manje grupe i uz silu ili pretnju oduzimaju predmete, često spremni da se suprostave pokušaju otpora.

Razbojništvo i razbojnička krađa predstavljaju krivična dela koja se često i relativno lako mogu fingirati. Fingiranje predstavlja lažno prijavljivanje dela. Motivi za fingiranje pomenutih dela su različiti a često da bi se prikrili neki finansijski manjci, zloupotrebe, radi opravdanja zbog izgubljenog novca, kockarski dugovi i sl. Prema Krivičnom zakoniku Republike Srbije, za lažno

¹² Zdravković, Lj., (2009). Krivično delo razbojništva u kriminalističkoj i sudskoj praksi. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu* (54), str. 226.

¹³ Banović, B., (2002). Kriminalističko-kriminološki aspekti krivičnog dela razbojništva. u: Radovanović D., (ur.) *Delikti nasilja – krivičnopravni i kriminološki aspekt*, Materijal XIV Seminara prava, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja / IKSI, str. 181

prijavljivanje krivičnog dela smatra se da je izvršeno krivično delo iz člana 334. – lažno prijavljivanje.

Načini saznanja i otkrivanje učinioca

Kod krivičnog dela razbojništva i razbojničke krađe najčešći a ujedino i najvažniji izvor saznanja je oštećeni, ali saznanja mogu uslediti i od očevidaca krivičnog dela. Nakon prijave oštećenog obavlja se informativni razgovor o okolnostima izvršenog krivičnog dela sa naglaskom na mesto i vreme izvršenja, opisom napadača sa nekim ličnim karakteristikama, opisom sile ili pretnje koja je bila primenjena, opis i vrsta oduzetih predmeta kao i okvirna materijalna šteta. Na licu mesta, uviđajna ekipa, mogla bi da pronađe određene tragove na osnovu kojih bi se mogla napraviti rekonstrukciju događaja ali i potvrditi ili osporiti prethodno dati iskazi oštećenog ili svedoka.

U praksi učinilac krivičnog dela, nakon samog izvršenja krivičnog dela, najčešće je nepoznato lice. Na osnovu opisa učinioca ali i na osnovu neke specifičnosti prilikom izvršenja krivičnog dela kao što su neobična pretnja, karakteristično oruđe ili oružje ili neke druge specifične okolnosti kao što su motivi, načini izvršenja, mesto izvršenja i sl., može se znatno olakšati potraga za nepoznatim učiniocem korišćenjem odgovarajućih operativnih evidencija. Pored pomenutog, dokazi se mogu obezbediti traganjem i pronalaženjem predmeta koji su protivpravno pribavljeni krivičnim delom što može dovesti do otkrivanja učinioca krivičnog dela.

Zaključak

Ovim radom obradili smo pojam i karakteristike krivičnih dela razbojništva i razbojničke krađe sa posebnim naglaskom na njihovu specifičnost odnosno na element sile ili pretnje iako spadaju u grupu krivičnih dela protiv imovine. Naglasili smo i sličnost ova dva krivična dela jer oba predstavljaju složeno krivično delo, odnosno oba sadrže elemente krivičnog dela krađe i krivičnog dela prinude. Ukazali smo i na različitost koja se ogleda u redosledu preduzimanja radnje od strane učinioca krivičnog dela, tako da kod krivičnog dela razbojničke krađe učinilac primenjuje silu ili pretnju prema licu da će neposredno napasti na život ili telo u nameri da ukradenu stvar zadrži, dok kod krivičnog dela razbojništva učinilac primenjuje silu ili pretnju prema licu da će neposredno napasti na život ili telo u nameri da oduzme tuđu pokretnu stvar.

U radu smo obradili načine izvršenja pomenutih krivičnih dela i ukazali smo na karakter i ponašanje učinilaca kroz prikaz pripremnih radnji i neophodnih saznanja o objektu napada.

Poseban deo rada posvetili smo analizi postojeće situacije na osnovu dostupnih podataka kod Republičkog zavoda za statistiku prvenstveno za period od 2004. do 2011. godine. Analiza je obuhvatila strukturu prijavljenih i otkrivenih krivičnih dela učinjenih od strane punoletnih i maloletnih lica.

Ukazali smo i na najčešći način saznanja krivičnog dela razbojništva i razbojničke krađe a ujedino i najvažniji izvor, odnosno na oštećenog. Saznanja mogu uslediti i od očevidaca krivičnog dela. Često se u praksi dešava da je učinilac krivičnog dela nepoznato lice te se na osnovu opisa učinioca ili na osnovu neke specifičnosti prilikom izvršenja krivičnog dela može znatno olakšati potraga za nepoznatim učiniocem korišćenjem odgovarajućih operativnih evidencija.

Na osnovu svih iznetih karakteristika, analiza i podataka, možemo uvideti konstantan porast razbojništva i razbojničkih krađa za period koji smo obradili. Posebna pažnja bi se trebala obratiti na glavne uzroke javljanja pomenutih krivičnih dela i raditi na suzbijanju kriminala i prevenciji, putem strožijih kazni i predviđanjem težih oblika krivičnih dela razbojništva i razbojničke krađe.

Nenad Bingulac

Assistant at the Criminal Law Department of the Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, University of Business Academy in Novi Sad

Robbery and theft the aspect of criminal justice and crime

A b s t r a c t

In this work we analyzed the concept and characteristics of the criminal offense of robbery and theft, with a special emphasis being put on the statistical data for the period from 2004 to 2011. The analysis includes the structure of both reported and detected criminal offenses committed by adults and minors. There were also given the methods of execution of criminal offenses, as well as the ways of getting information and detecting the offenders of criminal offense of robbery and theft. We have emphasized the similarity between two crimes, because both represent a complex criminal offense, but we also pointed out the difference being reflected in the sequence of actions taken by the perpetrator of the criminal act.

Keywords: robbery, theft, analysis and execution of the criminal act

Literatura

1. Banović B., (2002). Kriminalističko-kriminološki aspekti krivičnog dela razbojništva. u: Radovanović D. (ur.) Delikti nasilja – krivičnopravni i kriminološki aspekt, Materijal XIV Seminara prava, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja / IKSI, str. 171–188.
2. Ignjatović A., (2007). Krivično pravo – posebni deo, Novi Sad, Privredna akademija.
3. Knežić B., Jovanović S., (2003). Razbojništva i razbojničke krađe, *Temida* 6 (3), str. 13–20.
4. Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 – ispr., 107/05 – ispr., 72/09, 111/09 i 121/12.
5. Marković M., Pavlović Z., Stanojević P., (2009). Ubistvo pri izvršenju krivičnog dela razbojništva i razbojničke krađe. *Pravo – teorija i praksa* 26 (7–8), str. 33–45.
6. Republički zavod za statistiku (19.01.2013.). Statistički godišnjak Republike Srbije – Pravosuđe 2012. Preuzeto sa: http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/00/82/29/19_Pravosudje_i_izbori.pdf
7. Republički zavod za statistiku (17.01.2013.). Baza podataka. Preuzeto sa: <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=145>
8. Zdravković Lj., (2009). Krivično delo razbojništva u kriminalističkoj i sudskoj praksi. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu* (54), str. 219–243.